	כניסת השבת	יציאת השבת
ירושלים	16:02	17:16
בני ברק	16:22	17:20
חיפה	16:13	17:18
עפולה	16:10	17:18

מרוקו

כתירתם ושמחתם של חכמי צפון אפריקה

י' כסליו
גיליון 57
שנה ב'

פרשת ויצא

דבר המערכת

חיבור האבנים - וכח האחדות

בפרשה אנו קוראים על יעקב אבינו שיצא מבאר שבע לחרן, ובדרכו פגע במקום המקדש ושם עצר לתפילה, ולשינה - בה חלם על המלאכים היורדים ועולים בסולם. התורה מוסיפה לציין עוד שטרם שנתו יעקב לקח אבנים ושם מראשותיו.

חז"ל (חולין צ"א, ע"ב, פרקי דר"א פל"ה) מספרים שהאבנים היו מריבות זו עם זו, זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשי, וזאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשי, מיד עשאן הקב"ה אבן אחת, וזהו שאמר "ויקח את האבן".

השאלה המתבקשת ועולה מאליה, הרי גם כשהאבנים מחוברות יחד יעקב אבינו לא מניח את ראשו על כולם אלא רק על חלק אחד, ואם כן מה הועיל החיבור של כל האבנים לאבן אחת. שאלה נוספת שיש לשאול כאן, האיך יתכן שיש יכולת ביד הדומם להרגיש מי צדיק ומי רשע, וגם אם יתכן, מדוע הוצרך הקב"ה לנס כה גדול לאחד את כל האבנים יחד לאבן אחת.

על שאלות אלו עונה רבי ברוך אברהם טולידאנו זלה"ה בפירושו לתורה "אמרי ברוך", ואלו דבריו הנפלאים:

"חכמינו ז"ל כיוונו ללמדנו בזה ענין גדול, כי על אותו המקום עתיד להיבנות בית המקדש, ובגורל חלוקת הארץ נפל מקום המקדש בחלקו של בנימין, ואם כן לא מן הנמנע שיהיו שאר השבטים בצער למה לא זכו שיבנה בית המקדש בחלקם. וכדי למנוע מחלוקת וצער, סיבב הבורא יתברך שיהיה המקום בחזקת ארנוה ה-היבוסי, והעיר את לבו של דוד המלך לקבץ ממון מכל השבטים בכדי לקנותו, ועל ידי כן נמצאו כולם שותפים במקום שעליו יבנה בית המקדש ותשקוט המריבה. **נמצא כי ענין המחלוקת בין האבנים בא להעיר את תשומת הלב, שבזמן שיבנה בית המקדש, יתנו על לב שתהיה שותפות לכל השבטים בבניינו וירגישו שיש חלק לכולם במקום השראת השכינה**".

מן הדברים האומרים אנו למדים יסוד עצום, כשהאבנים התחברו יחד ונעשו אבן אחת, וגוף אחד, המבט משתנה, אנחנו לא מסתכלים בפועל על המקום שיעקב אבינו מניח את ראשו, אלא על האבן בכללותה, כיון שהכל נהיה כאבן אחת, וכמו שבאדם שעשה פעולה מסוימת אנו לא נאמר שהיד שלו עשתה, אלא הוא עשה, כך גם כשהאבנים באחדות המבט הוא שהצדיק הניח את ראשו על אבן אחת.

חז"ל הקדושים באים ללמד אותנו בסיפור זה, שאין זאת סתם מריבה בין כמה אבנים אלא מסר לכל עבודת ה' הנדרשת מאיתנו, כשאנחנו נלך אחרי כמה שנים להקים באותו מקום את בית המקדש, הקב"ה לא מעוניין ששבט אחד יקיים את מצוותיו, אלא שכולנו איש אחד בלב אחד נעבוד אתו יחד, כאבן אחד.

המעשה עם יעקב לא היה אלא מסר לעתיד, בכל העבודת ה' הנדרשת מכל יהודי במשך כל התקופות, הקב"ה דורש ורוצה שנהיה באחדות מלאה, ורק כך תשרה השכינה בתוכנו. יה"ר שנזכה. אכי"ר.

בברכת שבת שלום
יוסף רביבו

עיצוב ועריכה גרפית ר. רביבו כל הזכויות שמורות © לתגובות והערות ולהצטרפות לרשימת התפוצה ניתן לשלוח מייל 0583209031y@gmail.com

ביאורים ופירושים על המקרא מגאוני מרוקו

ג' מדרגות שעוברים בהם עמ"י, והרמז בפרשה

"וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ" (בראשית, כ"ח, י"ב)

ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה וכו', והנה ה' נצב עליו וכו', והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת וכו'.

הדקדוקים מבוארים מה הענין של הסולם הזה, האם המלאכים שעולים השמימה ויורדים הם צריכים סולם. גם מה שאמר לו ה' אנכי אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק הארץ אשר אתה שוכב עליה וכו', למה היה צריך להזכיר אלקי אברהם ואלקי יצחק, היה יכול להגיד לו אנכי ה' אלהיך הארץ וכו', ולמה אמר לו והיה זרעך כעפר הארץ, ולא כמו שבירך לאברהם בכוכבי השמים, וליצחק כחול הים.

וא"א לענ"ד נ"ל לפרש החלום כפי מה שפי' הרב המבי"ט ז"ל עה"פ פסוק ואעשך לגוי גדול, ודרשו רז"ל זהו שאומרים אלהי אברהם, ואברכך זהו שאומרים אלוהי יצחק, ואגדלה שמך זהו שאומרים אלהי יעקב, יכול יהיו חותמין בכולן ת"ל והיה ברכה בך חותמין ולא בהם.

והקושי מבואר איך מתחילה ה' מבשר לאברהם שגם על זרעו וגם על נכדו תתייחס אלוקותו יתי' ויאמרו אלקי אברהם ואלקי יצחק ואלקי יעקב, ולבסוף אומר לו יכול יהיו חותמים בכולם ת"ל והיה ברכה בך חותמים ולא בהם, כאילו אברהם מתקנא ביצחק ויעקב, והא אמרו רז"ל בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו. ופי' הרב ז"ל דברכת האבות ומהלכן סי' לבנים, דהיינו אברהם נתברך בכוכבי השמים כדכתיב ויוצא אותו החוצה ויאמר הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם, ויאמר לו כה יהיה זרעך. וגם אברהם היה עשיר גדול כמ"ש ואברם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב. והיה גדול הדור כמ"ש נשיא אלהים אתה בתוכינו, וגם זכה לשיבה טובה זקן ושבע ימים, וכן גם בישראל מיום צאתם ממצרים הזריח שמשם והיו הולכים וגדילים עד ימי שלמה שהיתה לבנה בשלימותה והיה מלך בכיפה אז הגיעו במעלתם עד כוכבי השמים.

ואח"כ התחילו לרדת ונתחלקה המלכות בין רחבעם וירבעם, ומשם ואילך כבר התחילו האויבים להתגרות בהם, וכל פעם באים לשטוף את עם ישראל, ואז זכותו של יצחק וברכתו שנתברך בחול שעל שפת הים היא שעמדה להם. ז"א שגם ליצחק היו לו צרות עם אבימלך שגירשהו ואמרו לו לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד, גם ענין הבארות שחפר פעם ראשונה ושניה ורבו עליהם ולקחו אותם פלשתים, אבל עכ"ז לא היו יכולים להזיק לו, גם לעם ישראל, הגם שהיו האויבים באים עליהם לשטפם עכ"ז הקב"ה עוזר להם ולא נותן להם לאויבים לנגוע בהם בישראל כמו החול. אשר על שפת הים, שהוא מונע גלי הים מלשטוף את העולם, כמש"ה בשומו לים חוקו ומים לא יעברו פיו.

וזה היה להם כל משך זמן בית ראשון, והגם שנחרב פעם ראשונה, עכ"ז עוד פעם נבנה בית שני, וכל משך בית שני היה ה' עומד לימינם בכל צרתם לו צר, ומלאך פניו הושיעם.

וזה נמשך עד אחר חורבן בית שני, ומשם ואילך ירד עם ישראל עד שהגיע לעפר, וכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו, והקב"ה מצילנו מידם בזכותו של יעקב, וזהו הברכה שנתברך יעקב והיה זרעך כעפר הארץ, ז"א שיגיע זרעו עד עפר הארץ, שכן קרה גם ליעקב, שכל ימי חייו עברו עליו צרות כמש"ה לא שלוותי מעשיו, ולא שקטתי מלבן, ולא נחתי מדינה, ויבוא רוגזו של יוסף, שיעקב ח"ו נתייאש ואמר כי ארד אל בני אבל שאולה, ולבסוף עלה לגדולה ונגמרו כל הצרות.

כן קרה גם לעם ישראל, אבל כשהגענו לעפר אז קימה היתה לנו ב"ה וכמו שפי' ספורנו ז"ל על פסוק והיה זרעך כעפר הארץ" דהיינו כשיגיעו עם ישראל לדיוטא התחתונה אז ופרצת ימה וקדמה.

וזהו פי' ואעשך לגוי גדול זהו שאומרים אלקי אברהם, דהיינו ברכתו של אברהם כנ"ל, ואברכך זהו שאומרים אלקי יצחק, דהיינו ברכתו של יצחק בזמן ירידתם, ואגדלה שמך, זהו שאומרים אלקי יעקב, דהיינו ברכתו של יעקב אז פחד אברהם ושאל מה יהיה מהם וענה אני אעלה אותם עד שיגיעו לברכתך. אבל פחד שמא עוד ירדו לכן אמר לו והיה ברכה בך חותמים ולא בהם דהיינו כשיגיעו לברכתך עוד לא ירדו.

וזהו ענין הסולם שראה יעקב בחלומו ויחלום והנה סולם מוצב ארצה, וראשו מגיע השמימה. הנה עם ישראל בכל תקופות זמניהם, הם סולם מוצב ארצה והנה מלאכי אלקים הם עם ישראל עולים ויורדים בו, ז"א עולים עד לשמימה ויורדים עד לארץ, ואז כשראה יעקב ירידתם של עם ישראל פחד, אז והנה ה' נצב עליו ויאמר, אנכי אלהי אברהם אביך, דהיינו בזכותו של אברהם יעלו, ואלהי יצחק, דהיינו בזמן ירידתם תהיה עמם זכותו של יצחק. אבל הדרגה השלישית דהיינו אחרי החורבן שאז יגיעו לארץ תעמוד להם זכותך, וזהו הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה כמו שאתה במשך תקופת חייך תסבול מצרות עד שאתה ח"ו תתיאש אבל לסוף לך אתננה וכן גם לזרעך ואז בסוף ימיהם יעלו מעלה מעלה, וזהו והיה זרעך כעפר הארץ אז ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה וכו', וכמו שבסוף ימיך מתברכים בך כל משפחות האדמה כן גם בזרעך בסוף יעלו ויתברכו בהם כל גויי הארץ.

והבטיח לו ה' שגם בזמן משך ימי גלותם יהיה ה' עמם וזהו והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך והבטיח לו שיחזיר לו אותו בזמנו ואת זרעו אחריו לארץ ישראל. כן אנחנו עם ישראל בזמנינו זה, זכינו למדינת ישראל ולעם ישראל כן נזכה לביאת המשיח ולבנין בית מקדשינו ותפארתינו ואז והיה ה' למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד.

קול יהודה - רבי יהודה שטרית

"אין זה כי אם בית א-להים"

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום ההוא ויחלום... ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי. ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית א-להים וזה שער השמים" (בראשית, כ"ח, י' - י"ז).

לפשטות הכתובים יצא יעקב מבאר שבע ללכת לחרן, ופגע במקום ההוא הידוע, והינו הר המוריה, ושם יעקב שכב ישן וחלם חלום, ואמר בקומו לא ידעתי בקדושת המקום.

הידוע לכל לא ידע

אלא דאם נפרש כן יפלא עד מאוד, מקום המקדש היה ידוע עד מימי אדה"ר שהקריב קורבנו שם (מד"ר פ' ל"ד) וקין, והבל, ונח, ואברהם, והוא המזבח שנעקד עליו אביו יצחק, ומסורת קדושה זו לא נמסרה ליעקב, וכדברי הר"מ במז"ל (פ"ב מהלי' בית הבחירה ה"ב) ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארנוה, הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק, והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדה"ר קרבן שנברא, ושם נברא, אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא. (עי' ספר בנין הלכה מה שהק' מדוע הרמב"ם לא הביא מה שיעקב בנה שם מצבה).

ועוד מדברי הגמרא בחולין (צ"א ע"ב) עולה דאכן ידע בשגם קדושת המקום שאמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו אבותי ואני לא התפללתי.

ביאור רש"י ביישוב דברי חז"ל

ונקדים ונאמר דרש"י בתחילה פי' סדר הליכת יעקב לחרן כפשוטו שיצא מבאר שבע ופגע במקום המקדש ושם לן וחלם, וכך עולה מדברי הפדר"א (פל"ה). אמנם רש"י בפסי' י"ז הביא דברי רבותינו בגמ' חולין (שם), דשם איתא ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה, וכתיב ויפגע במקום כי מטא לחרן אמר אפשר מקום שהתפללו אבותי ואני לא התפללתי, כד יהיב דעתיה למיהדר קפצה לי ארעא, מיד ויפגע במקום כד צלי בעי למיהדר, אמר הקב"ה צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה, מיד בא השמש.

ונמצא דסדר הליכת יעקב (כביאור רש"י בפסו' י"ז), יצא מבאר שבע ללכת לחרן, [והינו שבית מדרשו של עבר היה גם בבאר שבע, ואחר שנתעכב שם י"ד שנה יצא ללכת לחרן, כ"כ המהרש"א במגילה י"ז ע"א, והמשכיל לדוד פסו' י"א, והמהרי"ל דיסקין בפרשתן. ולפי"ז ק"ק מדוע עשיו לא ביקש להורגו שם מאחר חר שהיה ידוע כיושב אהלים. אמנם יעוין באר בשדה (פכ"ה, פסו' כ"ב), ובפי' הריב"א בפסו' א' דלדעת רש"י יצא מבאר שבע לבית עבר, ואח"כ התחיל ללכת לחרן], ומ-יד הגיע לחרן, וחזר לאחוריו עד בית אל, ולשם קפץ ונעקר הר המוריה, ושם התפלל ולן והקים מצבה, ולאחמ"כ חזר כבר למקומו וחזר יעקב לחרן.

ומוסיף רש"י א"ת מדוע כשיצא יעקב ועבר בהר המוריה לא עיכבוהו שם, וע"ז פירש"י דאיהו לא יהיב דעתיה ומן השמים יעכבוהו בתמיה, דהא אין כופין על המצוות.

דברי רש"י מרפסן איגרי

ובאמת דכל המעיין בדרך זו תימה גדולה תעלה לו, הראשון וכפי שכבר הק' הרמב"ן דאחר שטרח לחזור עד בית אל מרחק רב מחרן, והיה קרוב מאוד להר המוריה בא הר המוריה אצלו. ועוד לכאורה מה קדושה יש שהר המוריה בא לבית אל, הרי אין קדושה לעפר כדמוכח בגמ' גבי עפר חו"ל שהגיע לגבולות א"י דלחכמים חייב בתרו"מ, ומבואר דאזלינן בתר מקום הימצאו של העפר ולא קדושה עצמית של העפר. ומצאתי שהק' כעי"ז האילת השחר. ועוד ק' מה שרש"י עצמו הקשה דלמה לא עיכבוהו שיצא, ומתרץ דאיהו עצמו לא יהיב דעתיה, הא גופא קשיא ומדוע לא יהיב דעתיה ואמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו וכו', וגם מהו לשון אפשר.

לפי"ד יש ליישב קצת

אמנם מלבד כל הקושיות הנ"ל בלכתך בדרך זו יש ליישב דיעקב שב אל לוז ולשם נעקר הר המוריה וישב בלוז ושם ישן יעקב בחושבו שהוא מקום הדיוט, ונמצא שהוא מקום גבוה ולכך טעה בזאת, (כעי"ז רצה לתרץ בספר יקהל שלמה בוכנר דאחר התפלה כבר חזר ולכן ישן שם, וע"ע בספר יפה עינים. אמנם שלא כדברים הללו הביטה עיני בקונטרס עזרת אליעזר (עמ' 116) ששאל להגרח"ק ז"ל דהאם לדברי רש"י מה שנעקר ההר כפשוטו או שלא ניכר כלפי חוץ והשיב כפשוטו, וכן עולה מהרא"ם, ולפי"ז שבה הקושיא וגם ניצבה האיך יעקב לא שם ליבו לקדושת המקום.

דעת הרמב"ן בדברי חז"ל

ואחר הדברים הללו שהביא הרמב"ן את דברי רש"י והקשה עליהם, ביאר דברי רז"ל באופ"א, וזהו דרכו בקצרה, שהיה יצחק יושב בחברון ושם יעקב נתברך מפיו, ואחר זה ירד אל באר שבע כמו שאביו יצחק שרצה לצאת מהארץ לא יצא אלא מבאר שבע, ושם לן וראה מראות אלהים והסולם שראה לדעת ר' יוסי בן זמרא רגליו בבאר שבע היכן ששכב וסוף שיפועו כנגד ביהמ"ק והשם הנכבד עליו, ולכן ידע שבאר שבע הוא שער השמים וטוב לתפילה ובית המקדש שהוא בית אלהים שהיה כנגד ראשו של סולם, ובבוקר נשא יעקב רגליו מבאר שבע ומיד הגיע לחרן והאבן אשר עשה מצבה לא הקימה במקום שכיבתו, שהרי באר שבע אינה בית אל, אלא כנגד השיפוע במקום שראש הסולם

המשך בעמ' הבא...

זיכרון להולכים

קוים לדמותו של מוהר"ר יהודה שטרית זיע"א [לרגל יום הילולא]

מוהר"ר יהודה שטרית זלה"ה נולד בכ"ט בסיון תרע"ג (1913) בתולאל שבמחוז תאפילאלת שבמרוקו לרבי מכלוף שטרית ולאמו מרת מסעודה, שימש כרבה הראשי של העיר עפולה, ומחבר ספרים פורה.

תולדות חייו

את תחילת לימודיו עשה רבנו אצל אביו רבי מכלוף. בשנת תרע"ח (1818) לאחר שנייתם מאמו הלך רבנו לבונדיב שם יצק מים מפי הבבא סאלי בישיבת "אביר יעקב", כשלאחר מכן הוסמך לרבנות על ידו. [רבי מאיר אבוחצירא בהסכמתו לספרו "קול יהודה" כותב לו, "שהרב המחבר ביודעו ומכירו קאמינא, **נתגדל בין ברכינו, ולמד בבית מדרשנו, נכנס בשלום ויצא בשלום**, גזרת יהלום, ח"ו ריחו לא נמר, יין המשומר"].

בהגיע לפרקו בשנת ה'תר"ץ (1930) נשא לאשה את בת דודו יאקות, ולהם נולדו תשעה ילדים. באותה השנה גם הוסמך לרבנות על ידי הבבא סאלי, שישב באותה העת בארפוד, והתמנה מטעמו לאחראי על הגטין במחוז.

לאחר מכן החל לשמש כרב בעיירה גוראמה, ושם לימד בתלמוד תורה את ילדי העניים. בשנת ה'תש"ה עבר להתגורר באגאדיר, שם שימש באופן לא רשמי כמנהיג הרוחני של הקהילה.

בשנת ה'תשי"ד הוסמך בבית הדין הגבוה ברבאט ע"י מועצת הרבנות הראשית במרוקו שבראשה עמד מוהר"ר שאול אבן דנאן זלה"ה, ושב לכהן באופן רשמי כרבה של אגאדיר משנת ה'תשט"ו ועד לחורבנה ברעידת האדמה הקשה שפקדה את העיר ביום ג' באדר א' תש"ך (1960) במקביל, ישב לפרקים כדיין וממלא מקום בבתי הדין במרקש ובאסואירה. לאחר רעידת האדמה עבר לכהן כרבה של העיר סאפי, עד שנת ה'תשכ"ג (1962).

בשנת תשכ"ד עלה רבינו ארצה, ולאחר כעשרה חודשים החל לשמש כרבה הראשי של העיר עפולה, (בהמלצת הרב הראשי לישראל הרב יצחק נסים), לצד הרב האשכנזי הוותיק הרב אשר קרשטיין זצ"ל. בתפקיד זה שימש רבינו למעלה מעשרים שנה, עד לפרישתו לגמלאות.

לאחר שהגיע רבינו לגיל הפרישה, עבר לשכונת נווה יעקב בירושלים, שם המשיך לשקוד על תלמודו ולחבר את חיבוריו וספריו, עד להסתלקותו לגנזי מרומים בד' בכסלו תשנ"ד (17 בנובמבר 1994), ומנוחתו כבוד בעיר ירושלים.

מידותיו והנהגותיו

מוהר"ר יצחק חזן בהסכמתו לספרו "קול יהודה" נותן לנו מעט הצצה על מידותיו והנהגותיו המיוחדות של רבינו, ואלו דבריו:

"שמה [באגדיר] **הכרתי את גדולתו של הרב, את חסידותו, את מידותיו הנעלות והתרומיות, ואת השפעתו על קהל עדתו בדרשותיו החמות והמלהיבות המעוררות והמעודדות את לב שומעיהן, ובכך משך רבים וקירבן לתורה וליהדות**".

חיבוריו וספריו

א'. מנחת יהודה - שו"ת ופסקי דין בד' חלקי השו"ע

ב'. קול יהודה - חידושי תורה על חמשה חומשי תורה, דרושים ושיחות.

ג'. שיר למרפ"א - פירושים וחידושים על שיר השירים.

זכותו תגן עליו ועל כל ישראל, אמן!

המשך מעמ' הקודם "דרישה וחקירה"

עומד והוא בית אלהים ובית אל ולוז. ולדעת רבי יהודה ברבי סימון מקום שכיבתו של יעקב היה בהר המוריה והוא בית אל, והוא מה שאמרו בגמ' צדיק בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה, והסולם רגליו בהר המוריה וראשו כנגד בית אל והיא לוז, והיינו שאמר שמקום שכיבתו בית אלהים. אמנם מקום ראשו של סולם מעל לוז והיא שער השמים והמצבה שהקים היתה בבית אל, ולא בהר המוריה, וכדעה זו היא הגמ' בחולין שיצא מבאר שבע, ותכף מיד הגיע לחרן ואמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו אבי, ונתן דעתו תכף מיד פנע בהר המוריה ושם לן, עכת"ד.

ולדברי הרמב"ן הכל מיושב שיצא מבאר שבע ומיד הגיע לחרן, ואמר אפשר שלא עברתי על מקום אבי, ומיד הגיע להר המוריה ושם ישן ואבי, ומחמת קפיצת הדרך אמר כן, אלא דעדיין קשה קושיא אחריתי דהנה אמנם ידע גם ידע את הידוע לכל, אך מ"מ מדוע א"כ ישן שם למרות כל זאת מאחר והמקום קדוש.

"מוציא יקר מזולל" - הצצה לשיעורי התורה שלנו מלאים בנערים...

